

потенціалу фінансової безпеки підприємств в організаційному та управлінському аспекті, а й базою для прийняття управлінських рішень, які розраховані на перспективу.

Подальші дослідження мають бути спрямованими на розробці концептуальних положень формування організаційно-управлінського потенціалу фінансової безпеки на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях прийняття управлінських рішень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арефєва О. В. Управління потенціалом розвитку промислових підприємств: монографія / О. В. Арефєва, О. В. Коренков. – К. : ГРОТ, 2004. – 200 с.

Аннотація. На основани осуществленной интегральной оценки организационно-управленческого потенциала финансовой безопасности предприятий железнодорожного транспорта обоснован методический подход к определению резервов его развития.

Ключевые слова: организационно-управленческий потенциал, финансовая безопасность, интегральная оценка, резервы развития, предприятия железнодорожного транспорта.

Summary. On the basis of an integrated assessment of the organizational and managerial potential and financial safety of railway request about free transport grounded methodological approach to the definition of reserves.

Keywords: organizational and management potential, financial safety, the integrated assessment, reserves, railway transport.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Боровик Ю.Т.

2. Лапин Е.В. Оценка экономического потенциала предприятия : монография / Е.В. Лапин. – Сумы : Университетская книга, 2004. – 360 с.

3. Прохорова В. В. Управління економічним потенціалом підприємств: монографія / В. В. Прохорова, О. В. Божанова. – Х., Вид. «НТМТ», 2001. – 220 с.

4. Прохорова В. В. Економічний розвиток підприємства: теоретико-методологічний аспект [текст]: моногр. / В. В. Прохорова. – Х.: УкрДАЗТ, 2010. – 523 с.

5. Отенко И. П. Механизм управления потенциалом предприятия: монография / И. П. Отенко., Л. М. Малярец. – Х.: ХГЭУ, 2003. – 219 с.

6. Тридід О. М. Організаційно-економічний механізм розвитку підприємства: моногр. / О. М. Тридід. -Харків: ХДЕУ, 2008. - 364 с.

УДК 658.15

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

*Салига С.Я., д.е.н., професор (КПУ),
Меліхова Т.О., к.е.н., доцент (ЗДІА)*

Сформовано та розвинуто принципи та алгоритм побудови показників економічної ефективності системи фінансової безпеки підприємств та її розвитку.

Ключові слова: суб'єкт господарювання, фінансова безпека, економічна ефективність, принципи, алгоритм.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями.

Фінансова безпека є складовою економічної безпеки суб'єкта господарювання. Протягом останнього часу поняття “фінансова безпека” привернуло увагу науковців, політичних діячів, громадськості та набуло загальних характеристик, оскільки є фактором, що впливає на платоспроможність підприємств. Поняття “фінансова безпека” введено Законом України “Про основи національної безпеки України” [1] стосовно держави, але безпека будь-якої держави складається з фінансової безпеки підприємств. Дефініцію “фінансова безпека суб'єктів господарювання” розглядає багато вчених [2, 3, 4]. За словами І. Бланка

фінансова безпека підприємства — система кількісних і якісних параметрів фінансового стану підприємства, що в комплексі відображають рівень його фінансової захищеності [2]. Під економічною ефективністю системи фінансової безпеки суб'єктів господарювання ми розуміємо здатність системи одержувати економічний результат у розрахунку на одиницю витрат на фінансову безпеку, який перевищує нормативне значення.

В основу методичного підходу до розрахунку системи ефективності фінансової безпеки суб'єкта господарювання мають бути покладені основні принципи, врахування яких створює можливість розробки і практичного застосування показників економічної ефективності. Відправною

точкою визначення принципів побудови показників ефективності фінансової безпеки є те, що вони є базовими положеннями, які властиві фінансовій безпеці та спрямовані на досягнення її мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На даний час в науковій літературі проводяться дискусії щодо різних аспектів фінансової безпеки підприємств. Основні проблеми представлені у роботах таких вчених: І. Бланк, О. Грачов, Л. Донець, О. Сорокіна, О. Судакова, А. Фоменко [2-7].

Принципи щодо визначення економічної ефективності фінансової безпеки в економічній літературі не розглядалися. При розробці цих принципів ми спиралися на дослідження науковців щодо ефективності господарської діяльності, інвестиційних та інноваційних проектів.

Принципи узагальнювання оцінки економічної ефективності діяльності підприємства запропонував К.Салига. До них віднесено: взаємозв'язок показника із сутністю та дією економічних законів; взаємозв'язок показників економічної ефективності виробництва на рівнях народного господарства й господарюючого суб'єкта; системність; логічна стрункість; взаємозв'язок із частковими показниками економічної ефективності; взаємозумовленість показників при їх зміні на основі тенденцій зміни факторів живої й упредметненої праці; забезпечення самооплатності виробництва як обмеження змін часткових показників; повний облік витрат і результатів виробництва, їх відповідність один одному в часі й за змістом; охоплення всіх видів діяльності підприємства; наявність критеріїв при визначенні часткових узагальнювальних показників ефективності; відображення ефективності використання всіх видів авансованих, застосованих і використаних ресурсів; спрямованість на досягнення головної (генеральної) мети виробництва, тобто місії організації; логістичний підхід до оцінювання ефективності діяльності підприємства; кількісна вимірюваність показників і критерію ефективності; порівнянність порівнюваних варіант [8, с. 61-62].

Принципи оцінки ефективності інвестиційних проектів у ринкових умовах запропонували Є.Антипенко та В.Доненко, які включають: моделювання грошових потоків, що включають усі пов'язані зі здійсненням проекту грошові надходження та витрати за розрахунковий період з урахуванням можливості використання різних валют; принцип позитивності й максимуму ефекту; урахування фактора часу; урахування тільки майбутніх витрат та надходжень; порівняння "з проектом" і "без проекту"; урахування наявності різних учасників проекту; урахування всіх найбільш реальних наслідків проекту; багатетапність оцінювання; урахування впливу інфляції; урахування (у кількісній формі) впливу невизначеностей та ризиків; розгляд проекту впродовж усього його

життєвого циклу; порівнянність умов; урахування впливу на ефективність інвестиційних проектів потреб в оборотному капіталі [9, с. 24].

П.Малишев та І.Шилін вважають, що при розрахунку узагальнювального показника ефективності необхідно використовувати принципи раціонального господарювання: повний облік витрат і результатів; відповідність інвестиційного періоду здійснення витрат і одержання результатів [10]. Останній тлумачний словник сучасної української мови трактує принципи, як переконання, норма, правило, яким керується хтось у житті, поведінці [10, с. 362].

Виділення невирішених частин загальної проблеми.

Одним із питань, яке недостатньо вирішене, пов'язано з економічним обґрунтуванням заходів, направлених на підвищення рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Побудова показників економічної ефективності фінансової безпеки групується на врахуванні певних принципів. Принципи – це правила, керівні засади, орієнтири, які повинні використовуватись у моделюванні управління фінансовою безпекою. Порушення основоположних принципів приводить до методичних помилок у розрахунках індикаторів ефективності.

Формування цілей статті (постановка завдання).

Сформувати і розвинути принципи побудови показників економічної ефективності системи фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аналіз принципів, використовуваних дослідниками [8, 9, 10] для оцінювання економічної ефективності господарської діяльності підприємства, ефективності інвестиційних та інноваційних проектів, дає можливість сформувати та розвинути комплекс основоположних принципів, які будуть використані для побудови показників економічної ефективності створення системи фінансової безпеки підприємства та її розвитку.

Побудову показників пропонується здійснювати на основі наступних принципів:

- 1) розрахунок витрат живої та упредметненої праці;
- 2) врахування всіх результатів від даних витрат господарської діяльності;
- 3) відповідність один одному витрат і результатів господарської діяльності у часі;
- 4) наявність критеріїв визначення загальної та порівняльної економічної ефективності фінансової безпеки;
- 5) врахування дії економічних законів;
- 6) врахування дії фактора часу.

Додатково до існуючих пропонується використати ще такі принципи:

7) зв'язок показників економічної ефективності системи фінансової безпеки суб'єкта господарювання з показниками ефективності економічної безпеки та господарської діяльності;

8) повернення не тільки початкової, але й компаундованої суми витрат на фінансову безпеку;

9) економічної доцільності створення системи фінансової безпеки та повернення коштів на створення системи фінансової безпеки у межах нормативного періоду.

Розкриємо сутність сформованих принципів:

1. Принцип розрахунку витрат живої та упредметненої праці. Визначення показників економічної ефективності засновано на розрахунку відношення величини економічного результату до витрат живої та упредметненої праці. Ці витрати можуть бути представлені у ресурсному, витратному та кумулятивному вигляді. Кожен із видів може бути представлений як авансовані та використані витрати. Використані витрати якраз і охоплюють витрати живої та упредметненої праці. Ресурсний вид витрат дорівнює сумі вартості основних засобів та використаних оборотних коштів. Витратний вид – це сума бухгалтерських витрат та нормативного прибутку (економічні витрати), кумулятивний вид представляє собою суму вартості основних засобів та матеріальних витрат, витрат на оплату праці та прибутку, нагромаджених за певний період.

2. Принцип врахування всіх результатів від даних витрат господарської діяльності. При визначенні показників економічної ефективності треба враховувати всі результати від даних витрат. Створення фінансової безпеки впливає на збільшення ринкової вартості підприємства, збільшення виторгу від реалізації продукції, збільшення продукції грошового потоку, зменшення збитків за рахунок підвищення надійності фінансової безпеки. Теорія економічної ефективності передбачає, що кінцевими результатами витрат живої та упредметненої праці є продукція, яка може бути реалізована, продукція, що відповідає вимогам ринку. Продукція є соціальним результатом, тому що задовольняє потреби споживачів. Але слідством витрат можуть бути також інші соціальні результати.

3. Принцип відповідності один одному витрат і результатів господарської діяльності у часі. Цей принцип передбачає, що витрати слугують причиною, а результати слідством даних витрат. Тобто результати і витрати господарської діяльності, в тому числі створення системи фінансової безпеки взаємопов'язані. У малосерійному та одиничному машинобудівному виробництві одержані результати можуть бути зміщені у часі. При визначенні показників економічної ефективності необхідно враховувати цей взаємозв'язок результатів і витрат.

4. Принцип наявності критеріїв визначення загальної та порівняльної економічної ефективності фінансової безпеки. Критерій – це міра, на основі якої

можна зробити висновок про ефективність. У якості критерію виступають нормативні значення показників ефективності. Порівняння розрахованого показника ефективності з його нормативним значенням дає відповідь про рівень ефективності господарського заходу. В розрахунках загальної ефективності нормативний показник вибирається власником підприємства або інвестором. Критерієм порівняльної ефективності слугує перевищення індексу економічного результату над індексом витрат.

5. Принцип врахування дії економічних законів. Вибір кращого варіанта інвестиційного проекту повинен бути направлений на економію витрат живої та упредметненої праці. Це означає, що в основу розрахунків повинна бути покладена дія закону економії часу, дія закону підвищення економічної ефективності господарської діяльності підприємства.

6. Принцип врахування дії фактора часу. Фактор часу впливає як на витрати, так і на результати виробництва. Під дією фактора часу змінюються ціни на матеріали та реалізуємо продукцію, змінюються витрати на оплату праці, прибуток. Фактор часу впливає на майбутню вартість основних засобів.

Розкриємо зміст додатково запропонованих до використання принципів.

7. Принцип зв'язку показників економічної ефективності системи фінансової безпеки суб'єкта господарювання з показниками ефективності економічної безпеки та господарської діяльності. Він передбачає, що всі показники спираються на дію економічних законів. Побудова показників економічної ефективності направлена на економію витрат живої та упредметненої праці. Взаємозв'язок між показниками дає можливість виявити вплив ефективності фінансової безпеки на економічну безпеку та ефективність господарської діяльності підприємства.

8. Принцип повернення не тільки початкової, але й компаундованої суми витрат на фінансову безпеку. Під дією фактора часу початкова сума витрат збільшується на коефіцієнт компаундування. Інвестор, який вклав гроші у виробництво продукції, бажає повернути їх з відсотками. Якби гроші були вкладені в банк, вкладник одержав би додатковий прибуток.

9. Принцип економічної доцільності створення системи фінансової безпеки та повернення коштів на створення системи фінансової безпеки у межах нормативного періоду. Фінансова безпека підприємства направлена на підтримку його ефективної господарської діяльності. Це означає, що витрати, понесені при виконанні кожної окремої функції повинні приносити вклад у соціальні та економічні результати окремого структурного підрозділу підприємства та підприємства в цілому. Структурний підрозділ, який не працює на

забезпечення місії організації немає права на існування. Впровадження принципу економічної доцільності передбачає, що одержані результати повинні перевищувати витрати на здійснення функції. Економічна доцільність господарських заходів передбачає повернення вкладених коштів за повний період. Величина цього періоду буде залежить від норми амортизації (при поверненні капітальних вкладень). Тривалість виробничого та фінансового циклу, ставки дисконтування. Встановлення

нормативного значення періоду повернення коштів залежить від цілей та економічних інтересів власника підприємства або інвестора. Тільки з цих умов можна забезпечити ефективність господарської діяльності підприємства.

На основі сформованих принципів розроблено алгоритм побудови системи показників економічної ефективності фінансової безпеки підприємства та її розвитку (рис. 1).

Послідовність дій	Використані принципи
1. Розрахунок витрат і результатів господарської діяльності підприємства	Повний розрахунок витрат живої та упредметненої праці
2. Розрахунок витрат і результатів використання системи фінансової безпеки підприємства	Врахування всіх результатів даних витрат господарської діяльності
3. Розрахунок показників загальної економічної ефективності системи фінансової безпеки підприємства	Відповідність один одному витрат і результатів господарської діяльності у часі
4. Вибір критерію загальної економічної ефективності системи фінансової безпеки	Зв'язок показників економічної ефективності системи фінансової безпеки з показниками економічної ефективності економічної безпеки та господарської діяльності
	Наявність критеріїв визначення економічної ефективності фінансової безпеки
5. Розрахунок показників порівняльної економічної ефективності підвищення рівня фінансової безпеки підприємства	Врахування дії економічних законів
6. Вибір критерію порівняльної економічної ефективності фінансової безпеки підприємства	Наявність критерію порівняльної економічної ефективності підвищення рівня фінансової безпеки
7. Побудова графіка залежності результатів і витрат системи фінансової безпеки підприємства від тривалості виробництва	Повернення не тільки початкової, але й компаундованої суми витрат на фінансову безпеку
8. Розрахунок періоду повернення коштів на створення системи фінансової безпеки підприємства	Економічна доцільність створення системи фінансової безпеки та Повернення коштів на створення системи фінансової безпеки у межах нормативного періоду
9. Розрахунок економічного ефекту від створення системи фінансової безпеки підприємства та підвищення її рівня	Врахування дії фактора часу
10. Розрахунок впливу ефективності фінансової безпеки підприємства на економічну ефективність економічної безпеки та господарської діяльності підприємства	Зв'язок показників економічної ефективності системи фінансової безпеки, економічної безпеки, господарської діяльності

Рис. 1. Алгоритм побудови показників економічної ефективності системи фінансової безпеки підприємства та її розвитку

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку.

Сформовано та розвинуто принципи побудови показників економічної ефективності системи фінансової безпеки суб'єкта господарювання. На відміну від існуючих додатково враховано наступні принципи: зв'язок показників економічної ефективності системи фінансової безпеки суб'єкта господарювання з показниками економічної безпеки та господарської діяльності, повернення не тільки початкової, але й компаундованої суми витрат на фінансову безпеку, економічна доцільність створення системи фінансової безпеки та повернення коштів на створення системи фінансової безпеки у межах нормативного періоду.

Принципи побудови показників ефективності фінансової безпеки суб'єкта господарювання допоможуть обґрунтувати доцільність створення та

поліпшення фінансової безпеки підприємства. Принципи, які використовувались дослідниками при побудові показників економічної ефективності господарської діяльності підприємств, інвестиційних та інноваційних проектів використано для формування правил на основі яких можна розрахувати економічну ефективність створення і поліпшення системи фінансової безпеки суб'єктів господарювання. У даній статті закладено основу формування принципів визначення економічної ефективності системи фінансової безпеки, яка буде розвинута у подальших дослідженнях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про основи національної безпеки України: Закон України: від 19.06.2003р. № 964-IV / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ligazakon.ua.

2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. — 2-е изд., стер. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2009. — 736 с.
3. Судакова О.І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О.І. Судакова // Економічний простір. - № 9. - 2008. - с. 140-148.
4. Фоменко А.В. Фінансова безпека підприємства: адаптація поняття до сучасних умов розвитку економіко-правової держави / А.В. Фоменко // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/Vetp/2010_29/10favsf.pdf
5. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства: Навч. пос. / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 240 с.
6. Грачов О.В. Податкова безпека як невід'ємна складова економічної безпеки підприємства / О.В. Грачов // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vetp/2010_29/10govsom.pdf
7. Сорокіна О.М. Зміст дефініції „фінансова безпека” / О.М. Сорокіна // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Tiru/2009_28_3/42.pdf.
8. Салига К.С. Эффективность господарської діяльності підприємств: Монографія. / К.С. Салига. - Запоріжжя: ЗЦНТЕІ, 2005. - 180 с.
9. Антипенко Е.Ю. Принципы анализа капитальных вложений: Монографія. / Е.Ю. Антипенко, В.И. Доненко. - Запорожье: Фазан; Дикое Поле, 2005. - 420 с.
10. Малышев П.А. Критерии эффективности производства (социально-экономический аспект). / П.А. Малышев, И.Г. Шилин. - М.: Мысль, 1973. - 344.
11. Тлумачний словник сучасної української мови: Близько 50000 сл. / [уклад. І.М. Забіяка]. - К.: Арій, 2007. - 512с.

Аннотація. Сформировано и развито принципы и алгоритм построения показателей экономической эффективности системы финансовой безопасности предприятий и ее развития.

Ключевые слова: субъект хозяйствования, финансовая безопасность, экономическая эффективность, принципы, алгоритм.

Summary. Principles of formation of financial security efficacy indexes of economic subject and its development are formed and discussed in the article.

Keywords: economic subject, economic efficacy, financial security, principles, algorithm.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Назаренко І.Л.

УДК 338.658.021

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сластьяникова А.І., викладач (УПА)

Забезпечення стійкого економічного розвитку промислових підприємств викликає необхідність розв'язку теоретичної бази процесу управління ресурсним потенціалом в контексті удосконалення поняття «ресурсний потенціал промислового підприємства».

Ключові слова: ресурсний потенціал, ефективне управління, економічний розвиток, підприємство, теоретичні основи.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. В сучасних економічних умовах, що характеризується гострою конкурентною боротьбою проблема ефективного управління ресурсним потенціалом набуває особливу актуальність. Забезпечення конкурентоспроможності перетворюється в ключовий фактор, який визначає можливість підприємства займати стійкі позиції на ринку та досягати стратегічних орієнтирів і розвиватись. У зв'язку з динамічним розвитком світової економіки постійно змінюються і конкурентні переваги споживачів. Більшість підприємств в провідних країнах світу вже визнали, що рішення проблем з підвищення конкурентного статусу полягає саме в основі формування ресурсного потенціалу. Аналіз

практики вітчизняних підприємств показує, що активно використовуючи накопичений досвід, сучасне підприємство може підвищити ефективність своєї діяльності і досягти економічного розвитку. Такий результат досягається шляхом активізації внутрішніх можливостей, істотні зміни стратегії, реорганізації і створення ефективної системи управління, активного менеджменту на підприємстві. Категорія «ресурсний потенціал» постійно викликає інтерес у багатьох науковців. Дослідження цього явища присвячені роботи таких учених Нили Э. [4], Слижис М.У. [5], Сосенко Л.С. [7], Фонов А.Г. [8], Шаталова Т.Н., Чебькина М.В. [9], Смагин Б.И. [10], Мочерний С.В., Симоненко В.К., Секретарюк В.В., Устенко А.А. [11], Иванов И.И., Левина Е.В., Михальська В.А. [12], Мочалов Б.М. [13], Белоусов